

Andrzej F. Dziuba

"Godless morality. Keeping religion out of ethics", Richard Holloway, Edinburgh 1999 : [recenzja]

Collectanea Theologica 71/3, 228-230

2001

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Richard HOLLOWAY, *Godless Morality. Keeping Religion out of Ethics*, Canongate, Edinburgh 1999, ss.163.

Refleksja wokół etyki czy moralności jest i pozostaje szczególnie interesująca, ponieważ zazwyczaj najbardziej bezpośrednio dotyczy konkretnego człowieka i jego zachowań oraz postaw etycznych i moralnych. Nawet gdy nie dokonuje on bezpośrednio i świadomie takiej specyficznej refleksji, to jednak w praktyce taka jest jednak ostateczna rzeczywistość spotkania się etyki jako nauki i dyscypliny praktycznej.

Richard Holloway jest biskupem Edynburga i prymasem Szkockiego Kościoła Episkopalnego. Jest także znanym profesorem wielu uczelni, autorem tekstów w najbardziej wpływowych czasopismach angielskich (np. „The Times”, „The Guardian”, „The Daily Express”) oraz regularnym uczestnikiem audycji telewizyjnych w BBC. Jest uznanym autorytetem oraz szeroko znaną postacią współczesnej teologii anglikańskiej.

Prezentowana publikacja jest jego 19 książką, nie licząc ogromnej iliczy artykułów i innych publikacji. Wśród książek można wskazać m.in. *Dancing on the Edge* (1997), *Let God Arise* (1972), *The Way of the Cross* (1986), które publikowane były w słynnych oficynach wydawniczych oraz zdobyły wiele prestiżowych nagród i wyróżnień.

Całość studium otwiera wprowadzenie (s. IX) i podziękowania (s. X).

Zasadniczą część studium R. Holloway otwiera wprowadzenie, które tylko w spisie treści opatrzone zostało podtytułem: *Bezbożna moralność*, brak natomiast tego ważnego dookreślenia w samym tekście (s. 1-20). Korpus treściowy to sześć zróżnicowanych rozdziałów.

Oto zatem bardzo schematyczna prezentacja zawartości treściowej, która praktycznie zupełnie nie wprowadza w zawartość treściową poszczególnych rozdziałów. Całość zamyka epilog, noszący dodatkowy tytuł: *Decydowanie o sobie samym* (s. 151-160), przypisy (s. 161-162) i wybór bibliografii (s. 163).

A oto schematyczne tytuły rozdziałów prezentowanej pracy: 1. *Etyczny jazz* (s. 21-34); 2. *Nieszczęśliwy małżonek* (s. 35-63); 3. *Czy Koń Trojański był żywy?* (s. 65-85); 4. *Jaka jest Pana trucizna?* (s. 87-107); 5. *Życie wojny* (s. 109-130); 6. *Reprodukcyjny supermarket* (s. 131-149). Już tu można zapytać, co te tytuły praktycznie mówią o niesionej w sobie treści czy przesłaniu etyczno-moralnym? Odpowiedź jest bardzo trudna, a raczej negatywna, odnośnie do zgodności tytułów rozdziałów z treścią.

Oto staje przed czytelnikiem interesująca książka o pewnych zagadnieniach moralności, bardzo syntetyczna, z pewnością tak oczekiwana przez współczesny świat, a jednocześnie bardzo mądra i twórcza. Szczegółowa treść poszczególnych bloków inspiruje, a zarazem i fascynuje oraz wręcz niesie sobą pewną nadzieję ku przyszłości chrześcijaństwa w jego przesłaniu etyczno-moralnym. Niemniej ma

ona w sobie specyficzny styl, trochę bardziej konferencyjny i bardziej popularny niż klasycznych i usystematyzowanych wykładów.

Z poszczególnych stron książki R. Holloway można wyciągnąć wnioski, iż stara się ona ukazać, że moralność chrześcijańska jest ostatecznie przede wszystkim rzeczywistością konkretnego człowieka, a dopiero wraz z nim i innymi ludźmi, zwłaszcza zorganizowanych w różne wspólnoty czy zbiorowości, oraz całego otaczającego świata. Oczywiście jest ona często także uwarunkowana historycznie geograficznym miejscem oraz niestety i czasem nawet okolicznościami, jak np. prawo cywilne czy różne inne zapisy prawne motywowane rzeczywistością polityczną danego państwa czy innej zbiorowości.

Richard Holloway jednak odważnie stawia pytania o osobowe przeżywanie moralności. Ostateczne uznanie iż człowiek jej potrzebuje oraz potrzebuje mówić o niej, także we współczesnym zsekularyzowanym społeczeństwie przełomu tysięcy lat jak i w osobowych rozeznaniach oraz postawach. Autor zdaje się wskazywać na zmienność moralności, pochodzącej jednak ciągle – w zasadniczym stopniu – z tych samych tekstów biblijnych, zwłaszcza wobec rozeznania współczesnych dyalektów, jakie niesie m.in. technika czy osiągnięcia nauk przyrodniczych. Idzie za tym raczej zawsze o oczekiwane pójście w głąb, nowe interpretacje czy rozeznania: a nie o praktyczną ziemność, która jest często wyrazem sytuacjonizmu. Nie jest to jednak, jak się wydaje, postawione wystarczająco wyraźnie i jednoznacznie, a co sugerują konkretne zmienne postawy Kościołów anglikańskich, a więc i Szkockiego Kościoła Episkopalnego, którego prymasem jest autor.

Warto tu przypomnieć, że prezentowana książka ma swoje źródła w wykładach R. Hollowaya w renomowanym Gresham College w Londynie. Faktycznie jest ona zatem w znacznym stopniu, obok wykładów, także publikacją kilku dostosowanych fragmentów z innych wcześniejszych publikacji autora (s. X).

Prezentowana książka ukazuje się jako szczególnie odpowiednia do oczekiwań współczesnych odbiorców kręgu kultury chrześcijaństwa anglikańskiego, znacząco zwłaszcza nadzieją. Moralność chrześcijańska jawi się ostatecznie jako bardzo ludzka, ale pytanie czy jeszcze boska, czy jeszcze znacząca obiektywizmem z obowiązków wiary, dobra czy piękna. To praca jawiąca się jako wychylenie ku przyszłości, która rysuje się w dość zmiennych kolorach i perspektywach.

R. Holloway podejmuje w prezentowanej pracy ważne i szczególnie aktualne współcześnie tematy. Trzeba o nim mówić i rozmawiać, zwłaszcza z dzisiejszymi chrześcijanami, niezależnie od ich świadomości religijnej. Autor stara się szeroko otworzyć orędzie Jezusa Chrystusa, korzystając obficie z nauczania biblijnego oraz całego nauczania Kościoła, szczególnie z czasów patrystycznych.

Ostatecznie książka ta nie jest, w sensie bezpośrednim, o Bogu czy pytaniem o to czy Bóg istnieje, ale odkrywaniem rozeznania religii i Boga z doświadczeń często za

krytych i zakodowanych w elementach wspólnych dla etyki oraz szeroko doświadczanych wydarzeń życiowych. Zatem bardziej, a może przede wszystkim chodzi o wskazanie obecności Boga w realiach zobowiązań etycznych i życia, co współcześnie jest tak ważnym i oczekiwanym świadectwem chrześcijańskim, także wobec niechrześcijan. Przecież dziś bardziej czytelne są świadectwa życia niż głosiciele i ich słowa.

Dziś stosunkowo łatwo obserwuje się, że często zmienia się społeczny i religijny system i kodeksy moralne, a jednocześnie zmienia się wraz z nimi praktyka życia. Mimo wszystko swoista, choć różnie rozumiana podległość autorytetom nadal pozostaje, a czasem wręcz przybiera formę mechanicznej lojalności we wzajemnych relacjach, w wolności zaakceptowanych dzieł antropologicznych.

ks. Andrzej F. Dziuba, Warszawa

William SCHWEIKER, *Responsibility and Christian Ethics*, University Press, Cambridge 1999, ss. 255.

Refleksja wokół życia, a zwłaszcza konkretnych postaw ludzkich, tak indywidualnych jak i zbiorowych, generalnie zawsze będzie miała mniej lub bardziej bezpośrednio odniesienie do pytań i problemów etycznych. To przecież ważny element całej antropologii filozoficznej oraz teologicznej, a w tym także chrześcijańskiej. Oczywiście zazwyczaj składa się na to szeroki kompleks szczegółowych zagadnień, które – jakby w pewnym sensie – są swoistym modelem i wzorcem, do którego przykłada się osobowe, indywidualne wyrazy zachowań i postaw. Naturalnie nie można tu zapomnieć także i o szerokich odniesieniach społecznych oraz wspólnotowych.

Prezentowana książka pt. *Responsibility and Christian Ethics* ukazała się, jako szósty tom w znanej serii *New Studies in Christian Ethics* wydawanej przez Robin Gill. Jej autor, William Schweiker, jest znanym i cenionym profesorem etyki teologicznej na University of Chicago. Opublikował on obok innych prac m.in. cenne studium *Mimetic Reflections: A Study in Hermeneutics, Theology and Ethics* (1990). Jest cenionym autorytetem w swojej dziedzinie oraz chętnie zapraszany wykładowcom jak i uczestnikami licznych kongresów oraz sympozjów międzynarodowych.

Po schematycznym spisie treści (s. IX) zamieszczono ogólne wprowadzenie wydawcy (s. XI-XIII) oraz podziękowania (s. XIV).

Zasadnicza zawartość książki składa się z wprowadzenia (s. 1-5) oraz trzech części, które z kolei podzielone zostały na rozdziały oraz dalsze mniejsze bloki tematyczne.

Od strony technicznej dodano jeszcze wykaz przypisów (s. 228-244), wybór bibliografii (s. 245-251) oraz indeks (osobowy i rzeczowy) (s. 252-255).